

Захар.

(А Б Р А З О К).

Я сядзеў на скрыні каля сторага Захара і слухаў яго смутнае апаведаньне.

Гэта не была скарга замучэнага жыцьцём і людзьмі чалавека,—гэта быў жаль самога, цэлы век пражытаго ў цёмнай магіле, жыцьця.

— „У цёмным і маўчлівым бару“—ціха гаварыў Захар, і як бы с чагс пустога вырываліся яго словы, як-бы капля за капляй падала, так ціха шэпацеў яго стары голас,—„раскінулася шырокая, прыкрытая адным жоўтым пяском, без адной зялёнай рась-

лінкі, паляна. Вакол яе, з усіх старон, бытцам пільныя вартаўнікі, стаялі роўныя, высокія, жоўтакорыя сосны. Яны, здавалася, хацелі схавачь паляну ад людзкога вока і дзеля таго згрудзіліся ў высокую зялёную сьцену.

„Далёкая ад людзей паляна доўга была адзінокай і як-бы спала дзіўным чароўным сном. Часамі толькі вольны вецер вырываўся с цёмнага лесу і гуляў па яе шырокім прасторы: Падымаў хмары сухога пяску і то дзіка выў і енчыў, то так жаласна плакаў, як-бы яму было маркотна тут аднаму серад гэтай глыбокай пушчы, а адгалас глухім, ціхім шумам глыбока расходзіўся ў лесі...

„Зімой паляна прыбіралася ў вялікія гурбы сьнегу, а з лесу выходзілі на яе галодныя ваўкі і ў доўгія цёмныя ночы сьпевалі свае дзікія песьні, ад каторых бегаюць ла целі мурашкі, а сэрцэ так моцна рвецца, як-бы яго хто сек бізуном...

„Так жыла паляна, далёкая ад сьвету, сваім асобным дзікім жыцьцём.

Праходзіло многа часу, а яно ні ўчым не мянялося, не рухалася з мейсца. Вольная ад уселякаго прымусу жыла яна ў гэтым дзікім кутку, і вольным жыцьцём з ёю дзеліліся і дзікія зьверы, і дзікія птушкі; толькі чэлавек ніколі не заходзіў, сюды і ня цешыўся яе цекным д сваей маркотнасьці прасторам.

„Аж аднаго часу і ён зайшоў сюды. Зайшоў, і для паляны пачалося новае жыцьцё...

„На шырокіх, жоўтых грудзях паляны вырас і аж у хмары упёрся сваім комінам вялізны завод, а вакол яго, па ўсіх старанах, павырастала многа маленькіх хацін.

„Дзівіўся маўчлівы бор, і дзікі зьвер, і птушка, як іх ўласнасьцю завалодзеў чэлавэк—слабы, маленькі чэлавек...

„Дзівіліся. І гнеў іх абхопліваў на яго, што адабраў іх прастор, іх волю...

„ А ў цёмную васеннюю ноч, калі сеяў без канца дробны дожджык, с цёмнага лесу вылетаў вецер і так злосна гудзеў навокала вялізнага будынка бытцам хацеў скінуць яго з мейсца і раскідаць, па лесе маленькімі шматкамі. З густых карчоў выглядала галава воўка, і такім агнем паліліся яго вочы, як-бы яны мелі ў сабе цэлае пекла помсты.

„ Аднаго дня зароў будынак на паляне, затросся і апырануўся чорным дымам, а з малых хацін, што як чэрві распаўзліся ва ўсе бакі, пацягнуліся к заводу грамады панурых людзей. І ішлі яны ўсе моўчкі з маркотнымі апушчэнымі к зямлі вачыма, бытцам там хацелі знайсці сваю долю, бытцам думалі вялікую думу.

Ішлі і расплываліся ў дыме заводу, як-бы ў тумані. А гудок гудзеў і гудзеў... Яго дзікі голас ляцеў далёка за паляну і прападаў гдзесьці ў лесе, пераходзячы у зводны невядомы водгалас.

Так пачалося на паляне новае жыцьцё. У чорную процьму вялікаго і непрыветнаго гмаху голад кідаў грамады людзей: старых і дзецей, моцных, і кволых; кожны хацеў жыць...

„І яны жылі, жылі нудным цёмным жыцьцём. А за права на жыцьцё яны аддавалі ўсё—ўсё, апроч сваіх касьцей, каторых, калі яны рабіліся ўжо нікуды нягоднымі, клалі там“!...

Стары Захар змоўк і сухую сваю руку, што траслася, як ліст пад ветрам, працягнуў туды, дзе віднеўся далёкі канец паляны.

Я павярнуў туды галаву і доўга прыглядаўся, але ніяк ня мог разгледзець, што паказываў Захар.

— „Што там“?—спытаў я.

— „А там ўся наша доля“—усмехнуўся ён горка. І такімі страшнымі здаліся мне яго словы, што я пачуў як мае грудзі занялі болем. Зрабілося цяжка.. цяжка за людзей, каторыя ўсё свае жыцьцё марнсюць без сьвету, без крыхоткі шчасьця. Іх жыцьцё—гэта шэрая халодная восень; іх лёс—брудная асенняя дарога; яны ў ночы цягнуцца па ёй, ногі іх вязнуць, дождж мочыць худое іх цела, халодны вецер прабірае аж да касьцей; яны змардаваны, яны ня могуць ісьці... Падаюць, устаюць, цягнуцца ціхімі крокамі, зноў падаюць, надываюцца і цягнуцца, цягнуцца аж да канца, да таго кусочка зямлі, на каторы паказаў Захар—да магілак...

Вечарэла. З адной стараны сонцэ схавалося за верхі высокіх сасон і праз і галіны кідало апошніе залацістыя праменьня; а з другой, куды паказываў Захар, зводна находзіла ціхая летняя ноч. Сваім цёмным ценем яна з ласкавосьцю абгортывала жудасны сьвет апошніх жоўтых сонечных праменёў. Усе болей і болей разгортывала яна сваю чараўную запону, вялікая і цудоўная завалодала ўсім. Пад яе таемнымі чарамі ўсё здавалася невядомым, далёкім...

Захар падывае галаву і шклянымі вачыма угледаецца перад сабой, а вусны яго штось непачутна шэпчуць. Я прыслухіваюся, але немагу нічога разабраць.

І мне хочэцца закрычаць, закрычаць страшным голасом, каб учуў ўсесь сьвет і пабачыў зьдзек гора над чэлавекам

Але я маўчу, бо напэўне ведаю, што я надта слабы, што мяне ніхто не пачуе...

А ноч ўсё калышэцца над намі. Яна ціха заглядае ў маю душу і ўцішае мой боль.

Стары Захар падываецца і ідзе к сваім. — І мне пасья гутаркі ня хочэцца спаць, і я іду ў лес слухаць яго ціхі сьпеў...

Фабіян Шан - р.

Слуцк. 30/VIII—09 г.

У ВЕСЦЫ.

*„Нашэй Ніве“ у трохлетні юбілей
яе жыцця пасвяцваю.*

Вячэра бадай ужо стаяла на стале, а Ігната ўсё ешчэ не было з гораду „Дровы павёз ён зараньне, пара-б яму ўжо і вярнуцца“—думаў дзед лежачы на печы. Маладзіца ўсё ўглядалася ў малое ваконцэ, што выходзіло на вуліцу, але не магла ўбачыць. Чорная васеньная ноч закрыла сабой усё.

Трое дзетак, прыкуцнুলі на палу і чэкалі таткі, бо казаў, што прывязе гасцінца. У хаце было цёпла і сьветла. На лучніку, што як зvon вісеў серэд хаты, весяла трэшчучы, гарэлі смалякі, а па жоўтых дзерэўляных сьценах бегалі ценёвыя зайчыкі. Усё было на сваім мейсцы. Глянуўшы вакол, адразу можна было пазнаць, што тут гаспадарцаў людзі, што любяць і умеюць працаваць і жывуць у згодзе.

Ў хаце панавала ціша. Толькі часамі стары дзед закрэчэ на печы, ды каторае з дзяцей запытае: „Мамка, а татка пірог прывязе?“ „Цыцьця“, адкажэ маці і ў хаці зноў запануе ціша. Матцы прыкра, што нема мужа і яна, седзячы каля вакна, ўгледаецца ў чорны полаг ночы. Нічога ня відно і не чутно. Толькі дробны дожджык усё шуміць і шуміць, штось нашэптывае сваім смутным говаром.

Здалёку загрузацелі калёсы. Бліжэй і бліжэй. Хтось пад'еждае к двару і рыпае вароцямі. Кабета ўскаківаець з мейсца і бяжыць на спатканьне. Стары дзед высунуў галову з за печы і чэкае.

Праз момэнт у хату ўвайшоў Ігнат з жонкай. Весяла усмехаючыся, ськідае ён с себя мокрую сьвітку.

— „Татка прыехаў!“—і дзеці, пасасківаўшы з полу, пабеглі да бацькі. Ігнат падымаў кожнаго з іх на рукі і адзеляў, выймаючы з кішэні, абаранкамі.

— „А табе нічога німа. — Хіба вось гэта замест гасцінца дам,—зьявруўся ён да жонкі, выймаючы з запазухі колькі белых, дробна аддрукованых кніжак. Жонка нібы засаромялася, і узяўшы кніжкі, павярцела іх у руках і паклала на стол.

— „Ня хочэш, не падабаюцца — са сьмехом спытаў гаспадар. — Ну дык давай вячэраць, а там сходзіш за Янкам і Пракопом. Скажэш ім, што я прыехаўшы з гораду, хочу ім нешта сказаць.

Скора на сталае з'явілася страва. Цёплы і смачны пах стравы разыйшоўся па хаце смачна ласкочучы ў році.

— Татку, злазь есьці—зваў гаспадар. Але стары ўжо сам злазіў з печы, крэчучы і стогнучы.

Абсеўшы наўкруг стала, ўсе моўча вячэралі. Толькі дзерэўляныя лыжкі стукаліся аб берагі міскі.

Скончылі вячэраць. Спрытна прыбраўшы са стала, гаспадыня апранулася і выйшла с хаты. Стары памаліўшыся Богу, стаў прабірацца к печы, але сын перэняў яго:

— „Татку, пастой паслухай і ты!“

Дзед павярнуўшыся з увагай паглядзеў на сына, але той з нейкай ціхай радасьцяй на твары ўглядаўся ў кніжку. Дзед сеў ля яго на лаве. Дзеці агарнулі лучнік і смакавалі гасцінцы. Дождж на дварэ збольшыўся і мацней бубнеў у вокны, бытцам, абмокшы падарожны, прасіўся ў хату.

— „Кепска ў гэтую ноч, ды быць у дарозе“. ціха прагаварыў дзед. Але яго ніхто ня слухаў і ён, апусціўшы галаву, снаваў далей старую як сам нескончэнную думку.

Рыпнулі дзьверы і ў хату ўвайшла гаспадыня с суседзьмі.

— „Добры вечэр!“—прывіталі тые гаспадароў, скідаючы шапкі каля парога.—„Добры вечэр!“ адпаведаў ім гаспадар ўставаючы і ідучы на спатканьне.—„Сядайце, будзь ласка“.—Суседзі паселі на лавах.

— „Ну, апаведай, што чуваць у горадзе добраго, спытаў Пракоп Ігната.

— Навін у горадзе нема ніякіх, але для нас навіны, дый навіны надта вялікіе вось у гэтым—адказаў Ігнат і працягнуў Янцэ прывезеныя з гораду кніжэчкі.

— У гэтым?—здзівіўся Янка, але кніжку узяў і пачаў чытаць, а Ігнат з чуць прыкладным усмехом паглядаў на яго.

— „Дык гэта ж на простаму?“—з здзіўленьнем і неразуменьнем спытаў ён гаспадара, і яго задзіў, як маланка абляцеў хату і пакрыў твары ўсіх седзячых там апроч Ігната.

Дзед падняўся з лаўкі.

— „Га! чыж не пара ўжо пакінуць жартаваць з нашай горкай долі!“

Стаяў ля вакна і паглядаў у процьму чорной ночы, як бы ў яе пытаючыся якогась адказу.

— „Не, татку, гэта ня жарты—цввёрда, як бы выковываючы кожнае слова, сказаў Ігнат.—Гэта кніжкі ў нашай роднай мове, а вось і газэта, так сама напісаная. Яна дбае аб нас і стаіць за нас.“

Іон пазьбіраў усе кніжкі са стала і сеў на зэдліку каля лучніка і ўсе падсунуліся да яго, толькі стары дзед не пакідаў свайго мейсца.

Ігнат пачаў чытаць. Гладкіе пекныя словы ў роднай мове, як тые птушкі, злеталі з аддрукованой паперы, круціліся ў мужычэй хаце і звівалі сабе гнёзды ў цввёрдых мужыцкіх думках, што доўгай шэрай ніткай снаваліся ў іх галавах. Пахмурныя, пакрытыя зморшчкямі твары, разгладжываліся, сьвятлелі, рабіліся, як бы дзіцячымі. С кожным словам яны рабіліся усё больш мяккімі. Здавалася, хацелі гэтыя людзі злавіць у рукі кожнае слова і моцна прытуліць яго да сваіх грудзей, бо было яно роднае, шмат маладых надзей будзіло ў збалелых душах.

Ціха ў хаці. Усе слухаюць уважна. Нават дзед з лаўкі пільна ўслухіваецца. Весела трэшчаць смалякі ў лучніку. Роўным голасом чытае гаспадар цікавыя песьні. Кругом сурьёзныя апушчэнныя голавы. За вакном плачэ вецер, бубніць аб шкло дробны васеньні дождж.

Фабіян Шантыр.

Слуцк.

НОЧ.

Ноч.. Цёмная—маркотная, імглістая, ноч, яна накрыла сваёй непрагляднай цьмой зямлю як хаўтурным цалуном цела небошчыка.

А ў выцьцю паўночнага халоднага ветра чуўся нязмоўчны, горка—адзінокі, халодзязчы сэрца плач;—быццам яна,—гэта ноч, плачэ а пахаванай ёю зямлі.

І ўслухаўшыся у гэтакі плач чорнай ночы, німа волі, ўсё тваё чуцьцё захоплівае цяжкая жуда; розум сціскае адна незгаданая хворая думка, а на дне душы родзіцца і вырастае, як гэта ноч, чорная процьма. Яна расьце ўсё больш і больш, і ухлыняе ў сабе усё твае быцьцё.....

Хочэцца плакаць разам з гэтай ночкай.. Плакаць гарачымі сірочымі, бяздольнымі слезамі.. галасіць бяз канца..

Бо цяпер,—больш як калі чуем,—што усё тое светлае, радаснае, што, як зорка смеялося да цябе шчасьцем маніла, к сабе, да чагось зва-ла, скідаючы кайданы, твая маладая, вольная душа,—усё, усё гэта пахавана ў змучэным жыцьцю, каторое ніколі несхадзіло с цярнёвай сваёй пуціны; ў сэрцы, ў тым сэрцы, што выдаўшы апошні крык знямогі, застыгло ў нямым болю: каб ніколі ня біць ужо трывогі к бітве за долю, за светлае жыцьцё..

І угледаешся смутным вокам у пражытую мінуўшчыну: і нічога, небачыш там, апроч думак без пачатку і канца.. Яны звівіліся у цярнёвы вянок над тваёй галавой і сьціснулі яе ў смяртэльным пацалунку.

А ты усё ідзеш па гразнай дарозе, быццам шукаючы канца гэтай ночы,—бяз слёз, але з вялікім жалем у душы.. О, з якім вялікім..

І не плачэш, га!—не,—не плачэш—бо нема сьлёз!.. Слёзы вы-плакаў быўшы дзіцяцей—жабраваўшы на кусок хлеба..

Заглянь у сэрца: там цякуць слёзы, слёзы крывавыя; выцісну-ло іх жыцьцё—цярпеньне, мукі ..

А ноч зверху бяз канца сыпле свае халодныя слёзы стогне, і галасіць..

Яна галасіць па табе..

Яна пытае: куды ідзеш, сірата!? Да якой мэты? чы—мо шукаеш сэрца братняго?

А перад табой і за табой адна чорная процьма.

Ноч непраглядная, хмурная непрытульная запанава над зямлёй. Яна—як каханка,—усё абняла.

І здаецца, быццам у гэтым заклітым абніманьні, земля заснула на век мёртвым сном.

І ты траціш апошнюю надзею, ляціш у цемень і шукаеш у душы шчаслівага забыцьця. Але дармо: страшныя мары — думкі устаюць перад табой і душаць цябе...

А перэд табой і за табой... адна чорная процьма.

Фабіян Шантыр.

СЬМЕРЦЬ УБОГАГО.

На абапол трахта—усьцяж, як вокам зьмеріць, стаяць над-
трухлеўшыя сталетніе бярозы. Ціха шэпчуць яны, калылаючы сваі-
мі абросшымі мохам галінамі, над сівай галавой прыпаўшага пад
іх цень старца.

Падлажыўшы пад галаву торбу з нажэбраванымі скарынкамі
сухога, чорнага хлеба, разцягнуўся ён на сырой зямліцы і паму-
цеўшымі, выліняўшымі вачыма з укорай глядзеў у высь.

Хваляй уздымаліся грудзі яго, хрыплы цяжкі кашэль надры-
ваў іх; цела раз-па-разу дрыгацела. А на гэтых пачарнеўшых за-
паўшых грудзях час-ад-часу пазвонівалі салдацкіе мікалаеўскіе
крыжы і медалі — „заслугі“. Заслугі за мінуўшыя маладыя гады.

Даўным-даўно забыўся стары скуль ён, дзе яго бацькаўшчы-
на і як яна завецца; даўным-даўно зжыўся ён толькі са сваёй
торбай і сваім кіем.

Але цяпер, у апошнюю хвілю жыцьця, наляцелі да яго гала-
вы дзіўныя думкі. Цяпер толькі агледзіўся, спазнаў, як страшна
скрыўдзіла яго доля, убачыў свае змарнаванае жыцьцё. І ешчэ
страшней зрабілося бедаку, што гэты жаль, гэта сумная песня
пражытага астанецца нікому незнаная ня выказаная! Нічыя душа
не ўздрыгнецца, выслухаўшы яе, і яна зыйдзе з ім—ім адным у ма-
гілу!...

З жалю, з болю сціснулося мацней сэрца і зажадало апош-
няе споведзі; зажадало яно, каб хто выслухаў выснутую жыцьцём
горкую песню. Сціснулося сэрца, а з набалеўшых грудзей час
ад часу вырываліся глухіе стогны... І толькі ціха шумяць над умі-
раючым паважныя, ў мох адзетыя, старыя бярозы, і слухаюць
стогны яго. І толькі яны адны—гэтыя бярозы слухаюць апошнюю
споведзь жэбрака. Мо споведзь тую захаваюць яны ў сваім ціхім
шуме і калі колечы, у скварны, летні час, калі падарожны сядзе
адпачыць у цені іх, вышэпчуць яму ў сваім смутным шуме..

Гручыць па тракце малеваная брычка, с-пад капыт чацьвёркі
сытых каней ляціць; кружыцца пыл і аседае на зьбялеўшую не-
жывую твар старца, на бліскучыя крыжы і медалі „заслугі“...

Слук.

Фабіян Шантыр.

ПАД ШУМ ЛЕСА.

Змеркалося. Да пана старшыні зъехалася многа гасьцей; не былі гэта абы-якіе вёсковыя лапатнікі, а ўсё госьці важныя, заможныя, што маюць сілу і павагу ў вёсковым жыцьці.

Зъехаліся ужо ўсе, толькі не было ешчэ самаго дарагога госьця—пана пісара; але для старшыні цяпер гэта ўжо быў не проста пан пісар, а нарэчоны—зяць. У гэты-бо вечэр маніўся быць шлюб і вясельле старшынёвай дачкі, Галіны, с панам пісарам. Усе чэкалі маладога, а час церлі за чаркай.

Галя сядзела паміж дружак, каторыя паглядалі на яе сумнымі, поўнымі глыбокага жалю вачыма; сядзела ціхая, скамянелая, схавашы ў сябе ўсё чужыцё апрача тэй сьмяротнай бледнасьці, што пакрыла твар, апрача чорнай маркотнасьці, што напоўніла яе вочы.

Ці бачылі вы, як у скварны, ціхі, летні дзень з далёку сунецца чорная хмара і вось-вось, здаецца, зазігочэ маланка, заляскаюць пяруны, зарагочэ неба, здрыганецца земля? А тут ужо і першы ветрык, як бы пасланы на разведкі, праймчаўся нізенька па зямліцы і нейдзе згінуў... Незначна задрыжыць тады кветачка, задрыжыць поўная страху, а галоўка яе хінецца к зямлі, што раз ніжэй, ніжэй ...

Так сама незначна дрыжэла, прачуваючы сваю долю страшэнную, і Галя, а галоўка яе, поўная цяжкіх думак, хінулася ніжэй і ніжэй...

Сястрычкі — дружкі, прыбраўшы Галю, як кралю якую, чулі сваім дзясочым чужыцём, як бьецца—калоціцца ад страху сэрцэ яе перэд будучынай; чулі—і з жалям спаглядалі на Галю... Бо каму-ж не было вядома, што бацька і мачыха выдаюць яе за нялюбога, за старога?... А яе Янку ці-ж не здалі ашуканствам у салдаты? Янку любога Янку, каторага так шчыра пакахала Галя... Ой, пакахала яго дзяўчына, дый пакахала на сваю нядолю! Як ву-

жакі, абвілі галоўку Галі чорныя думкі, адна за адну страшнейшыя, Падняўшыся з лавы, абвела яна гасьцей памуцеўшымі вачыма і ціха высунулася с хаты.

Гоман, сьмех, жарты... Сам гаспадар, наліўшы сабе поўную чарку, маніўся сказаць нейкую прамову і, каб усьцішыць крыху гасьцей, грукнуў ёй па сталю... Чарка разсыпалася ў дробныя кавалачкі... Ешчэ больш загаманілі госьці, ешчэ больш насыпаліся жарты: бо разьбітая на вясельлі судзіна—добрая варажба! Ешчэ больш палілося гарэлкі, ешчэ хутчэй зьменяліся і стукалі чаркі

Галя—ўжо ў лесе. Высокія лахматыя асіны і дубы шумяць над яе галавой, а яна ідзе ўсё далей і далей—у глыб. На дне душы дзявочай родзіцца страшэнная боль і ўзлетае ў гару, дзе сьмяюцца, плачуць і пяюць галіны дрэў. Цякуць з вачэй дзеўчаці сьлёзы, а дубы і асіны сыплюць на яе свае лісточкі і шумяць, шумяць... І калышуцца між іх галінамі і боль дзеўчаці, і туга людскога жыцця... Стала. Сьлёзы бягуць і бягуць па твары... Ціха—пад шум леса—пльвуць думкі, як голас скрыпкі, што плачэ, і жаліцца, і канае... Янка! дзе-ж ты? атклікніся!... Цябе німа? Да цябе не далетаюць мукі, і боль тваёй Галі??... Лес шуміць. Лес слухае жаль дзявочы і пяе—так ціха, так жудасна пяе...

Пачуў месяц гэту песню, высунуўся з-за хмар, прабіў сваім бледным срэбраным сьветлом галіны старых дрэў, замігацеў перэд дзяўчынай і стаў ім высьцілаць праз гушчар цьсяжынку... Галя узрадавалася гэтаму слабому здрадному сьветлу, скранулася і ціха пайшла за ім..

Фабіян Шантыр.

З НАШАГО ЖЫЦЬЦЯ.

Голас са Случчыны.

З мёртвага пакою нашага жыцьця, чатыры гады таму назад, узрадзілася першая беларуская газэта. Першая газэта!—Як горка адзваюцца ў сэрцы гэтыя словы. На нязмерэным Крывіцкім абшары, гдзе жыве багаты духам вялікі дзесяці-мільённы беларускі народ, ёсць толькі адна газэта—водголас нашых шырокіх раўнін, балот, лесоў, водголас дзяцей нашай багатай краіны... Чаму гэтак?—Ці праяў нацыянальнага быту беларускага народу, пасля колькі вековай спячкі, ледзь знайшоўся ў адной толькі тыднёвай газэці, што голасна ўсім кажэ аб роднай, так моцна набалеўшай, справе?...

Цёмная, як ноч, і горкая да болю прашлае нашага народу. Гісторыя яго,—гэта морэ поту, крыві, цемні, няволі, здзеку... і сусветнага жалю на сваё бездольле... І ня дзіў, што гэтак было ў прошлым, як культура і сьвет навукі стаялі дужа нізка, калі цяпер—у час вышэйшага развіцця і пазнаньня, калі чэлазек стаў нават володзецелям паветра, калі сьвет навукі асьвяціў, здаецца, самых цёмных,—у гэты час—бачымо, як гандлююць родным народам і ўсім тым, што павэдлуг асноў прыроды павінна быць найдаражэйшым для чэлавека, як бацькоўшчына, родная мова, дух нацыянальнага паважаньня і т. д... І цяпер пасля таго, як многа мільённы беларускі народ у цемні, у здзеку, а некаторыя сьвятлейшыя яго сыны гатовымі прадаваць усё найсьвяцейшае,—ня будзем пытаць, чаму праяў нацыянальна-духоўнага быту ёсць толькі ў вадной невяліччай газэце.

Але што мы бачым цяпер, калі зорка нацыянальнага адраджэньня узыйшла над намі? Калі першыя прамені сонца культурна-нацыянальнага быту заяснелі на нашым небі, вечна пакрытым хмарамі? Што мы бачым?—Ці дзеці Беларусі горнуцца да гэтага сьвету?

Чатыры гады беларуская газэта голасна клічэ на ўсе бакі нашай бацькоўшчыны, каб усе ўзяліся да супольнай працы над новым аграмадным гмахам у карысьць беларускага грамадзянства, якім мае быць адраджоная беларуская нацыя.—Чатыры гады ў нашым часі,—гэта вялікі тэрмін. Але ці атклікаюцца беларусы на гэты клік да сьвятой працы?

Вочы нявольнікоў ня бачаць ясных праменёў волі і сьветлага жыцьця... Трывожныя, пужлівыя сэрцы, што ўзраслі ў няволі, баяцца смела устаць да вольнай працы над будовай іншага жыцьця. І ня дзіў, што глуха ў нашай старонцэ, што рэдка гдзе, як слабы стогн, адазвецца голас на гэты клік...

Але пройдуць гады, ўзыйдуць новыя, моцныя сілы ў нашым народзе,—і узвядуць яны вялікую будыніну беларускай нацыі, разгоняць цемень ды засьвецяць аграмадным цяплом нацыянальнага пачуцьця у беларуса—ўжо грамадзяніна. Тады ня будзем пытацца:

„чаму гэтак?“. І вось, каб хутчэй прыйшлі да нас тые годы, мы павінны ўсе шчыра ўзяцца да працы над адраджэньнем нашай бацькоўшчыны, каб пляма стыду і ганьбы не пала на нас ад нашых родных дзяцей.

Капыль.

Ф. Ш.

З НАШАГО ЖЫЦЬЦЯ.

Найважнейшай справай у жыцьці кожнаго грамадзянства, кожнаго народу ёсьць *асьвета*. Асьвета ўсесільна і ўсемагуча: яна падыймае чэлавека з нізоў зямлі да зорак на небі; яна ўводзіць яго у глыбіню акіаноў, паказывае іх дзіўнае царства; яна аткрывае перад ім сэрцэ зямлі, адгадывае на карысьць яму ўсе таёмныя сілы маці-зямліцы; яна дае яму найдаражэйшы дар — багацьце над усе багацьця—сьветлы розум. Дый хто патрапіць перэлічыць усе тые дары, якіе асьвета нясе с сабой чэлавеку?...

І у нас, на Беларусі, дзе народ толькі пачынае жыць сваім ўласным жыцьцём, асьвета мае ешчэ вялікую вагу: мы, пасья доўгаго сна, ізноў прылучаемся да вялікай сям'і культурных народаў. Нам, болей чым каму, патрэбна асьвета, што збудзіла бы у беларуса грамадзянскае пачуцьце; развіла бы ў душы яго сьвятлейшыя думкі і павела яго па дарозі да агульна-людзкіх ідэалоў.

Такой асьветы мы ўжо сотні гадоў ня бачылі, і ня дзіва, што блудзілі ў цемнаце. Ня бачылі яе, бо для нас, беларусоў, *праудзівай* будзе толькі свая беларуская асьвета, даваемая ў нашай роднай мове, ў духу ўсей нашай гісторыі, ўсяго жыцьця нашаго. Яна павінна быць зьвязана неразрыўна з *душой* беларуса, павінна развіваць і багаціць гэту душу, а не калечыць яе, а дзеля гэтаго трэба аперці яе на нацыянальным фундамэнці.

Іншыя народы, часта нават меншыя за наш, ужо бадай зраўнаваліся з другімі культурнымі нацыямі, уваскросшы із магілы гісторыі. Так украінцы, літвіны, словакі ды многа дробных народаў ідуць смела упярод па дарозе культуры, а беларусы, хаця народ

многа большы чуць не за кожную з гэтых націй, ледзьве ешчэ
кратаецца... Віной гэтаму ўсё-ж тая страшэнная цемнь, што так
даўно у нас пануе, што запоўніла душы і думкі беларусоў.

Дык нясіце ўсе, хто можа. той ясны сьвет у народ наш, каб
зглуміць гэту цемнь, каб асьвеціць прыспаные душы беларусоў!

Капыль.

Ф. Ш.
